

Transkribering av Socialstyrelsens Podcast På djupet – avsnitt 78 om att möta och stötta unga ensamkommande

Ola:

- Hjärtligt välkomna till Socialstyrelsens podcast På Djupet. Idag så ska vi prata om hur vi kan möta och stötta unga ensamkommande fyra år efter den stora migrationsvågen till Sverige, när det kom när det kom 35 000 ensamkommande 2015 – vad har vi lärt oss och vad ser vi idag?

De som ska med och prata om det här ämnet idag i På djupet är Henry Asher, du är barnläkare, professor Göteborgs Universitet och jobbar på flyktingbarnmottagningen i Angered – hjärtlig välkommen Henry!

Henry:

- Stort tack!

Ola:

- Och Henry, du är med oss på Skype ifrån Göteborg, och därför låter du lite än oss andra. Hjärtligt välkommen också till Johan Andersson, du är psykolog, jobbar på BUP Region Skåne, på Kunskapscentrum migration och hälsa och du jobbar också kliniskt som psykolog på Teamet för krigs- och tortyrskadade, på BUP – hjärtligt välkommen Johan!

Johan:

- Tack så mycket!

Ola:

- Och så har vi också med oss Petra Rinman, enhetschef här på Socialstyrelsens Kunskapscentrum för ensamkommande barn, hjärtligt välkommen Petra!

Petra:

- Tack så mycket!

Ola:

- Jag som leder den här podden heter Ola Billger och är kommunikationschef på Socialstyrelsen. Jag tänkte börja med en första fråga – när ni sätter er ner med de här barnen och ungdomarna, vad är det första ni gör? Henry, vill du börja?

Henry:

- Ja, vid första besöket hos oss så brukar jag försöka lägga en del tid på att förklara var de här barnen befinner sig någonstans, vilka vi är, hur de har kommit hit och vilken funktion bland alla de här människorna runt omkring som Johan beskriver som vi är, i sammanhanget. Och nästa steg är att berätta lite grann om vad vi kan hjälpa till med och jag lägger också mycket möda på att försöka ge en känsla för de unga att det är de som bestämmer både vad det är som vi ska hjälpa dem med och vad de vill dela med oss och inte vill dela med oss.

Ola:

- Johan, kloka ord ifrån Henry, vad är det första du gör när du möter de här barnen och ungdomarna? Henry pratade mycket om det här med att skapa trygghet, skapa förståelse för hela situationen, skapa tillbaks lite grann till den här egenmaktsmiljön så att säga, vad kan man komplettera det med?

John:

- De delarna är ju helt nödvändiga. Den första tiden i alla fall till exempel när man kommer till oss så är det viktiga fokus på att skapa kontakt och bygga allians och verkligen visa att det är ungdomen som bestämmer över den här kontakten. Och vad som ska ske, vad som inte ska ske. Men när man som professionell behöver ge mycket information, behöver psykoedukation – men faktiskt också göra saker som man kanske man kanske traditionellt inte tänker ingår i en terapi eller en behandling att bara göra någon rolig aktivitet tillsammans till exempel – alltså allting som kan bygga upp en tillit och som sen kan bygga upp en relation som

sen håller för det här jättetuffa arbetet som man behöver göra i en traumaterapi till exempel.

Henry:

- En annan sak som vi försöka komma med tidigt, gärna vid första mötet, är att skapa ett hopp, alltså att beskriva lite för många upplever ju att det finns inga andra som varit med om det om det här jag varit med om, man känner sig så ensam om sina skrämmande upplevelser och att då lite beskriva att vi möter många ungdomar i liknande situationer som du har varit med om och vi har också kunnat hjälpa dem och det är möjligt att vi ska kunna hjälpa dig så att du ska komma att må mycket bättre. Det hoppet upplever jag är viktigt för många att få.

Ola:

- Jag tänker att vi ska zooma ut lite från det kliniska mötet, Petra Rinman här, enhetschef här på Socialstyrelsens Kunskapscentrum för ensamkommande barn – vad vet vi om hur de ensamkommande barnen som finns och som har kommit till Sverige – vad vet vi om den gruppen och hur de mår?

Petra:

- Vi vet en hel del, när centrumet startade 2017 så var det ju flera barn som valde att ta sitt liv utifrån att de mådde så dåligt. Det var majoriteten pojkar, eller det var bara pojkar, majoriteten från Afghanistan, och det gjorde att vi gav Karolinska institutet i uppdrag att göra en kartläggning. Och där kom det fram att många mår mycket dåligt, inte bara de som har valt att ta sina liv utan även när man tittade i Stockholm både i kontakten med socialtjänsten och landstinget i Stockholm, så visade det sig att många hade försökt ta sina liv och hade också självska debete-ende. Det här har ju fortsatt det är ju inte bara sen då utan i kontakter som vi har med barnrättsorganisationer och civilsamhället så uttrycker man att det är många som mår dåligt. Sen tycker jag också det är viktigt att dela lite på den här gruppen, som både Henry och Johan har varit inne på att det är en heterogen grupp och att det är många som kommer ensamkommande idag som inte alls har samma utsatta situation utan man får ett tryggt boende och har ganska mycket kontakt med socialtjänsten, men många som kom 2015 har en annan upplevelse. Och har varit med om lagförändringar och handläggningstider som har varit väldigt långa, och har levt i en osäkerhet under en längre tid, så att gruppen är heterogen men det är också regelmässiga stora förändringar. 2015 var det 35 000 som du inledde med att nämna och i år är det, kommer man att förväntas få knappt tusen personer som söker asyl i Sverige.

Ola.

- Tack Petra. Jag tänkte vi skulle återvända in i den kliniska verkligheten, Henry och Johan, och vi har pratat lite grann om vad är det första ni gör när ni möter de här barnen och ungdomarna? Hur, jag tänkte ni skulle få berätta lite grann mer om hur det kan vara ur barnets perspektiv – hur upplever dem det här mötet, Johan?

Johan:

- Som många som kommer till mig är ju ovana i den situationen som befinner sig i att komma till BUP då, till exempel. Att många kanske inte har den, ska man säga, erfarenheten med sig eller informationen eller känslan av att det är liksom någonting vanligt eller någonting som många kan drabbas av psykisk ohälsa, och där behövs igen liksom mycket information och psykoedukation och framför allt en tydlighet i att det är ingen som tvingar dig utan det är personen själv som bestämmer.

Ola:

- Henry, du pratar ju om hur viktigt det är att försöka skapa ett hopp hos de här barnen och ungdomarna och du var lite grann inne och beskrev det här om att de inte är ensamma om sina upplevelser utan att det är många som har varit med om samma sak; men hur skapar man hopp hos den som kanske inte får stanna lov att stanna kvar i Sverige?

Henry:

- Vi kan bara påminna om alla positiva relationer man har haft under tiden i Sverige att människor runt omkring de unga har brytt sig om dem – oavsett om man lämnar landet så tror jag det är en viktig erfarenhet att bära med sig, att trots de hemska erfarenheter man har varit med om så finns det också goda människor. Det kan man leva ett tag på, tror jag förhoppningsvis.

Ola:

- Henry Ascher, du har ju varit sakkunnig SBU:s effektutvärdering av stödet till de här ensamkommande barnen och unga, och SBU är då Sate- tens Beredning för medicinsk och social utvärdering. Kan du berätta vad ni sammanfattningsvis såg i det arbetet?

Henry:

- Vi landade egentligen i tre övergripande teman, och det första handlar egentligen om grundläggande livsvillkor och överlevnad, där vi såg att

säkerhet och kontroll var en grundläggande förutsättning för att kunna fungera, och det handlar alltså egentligen om att kunna känna sig trygg inför framtiden och i praktiken så handlade det mycket om asylprocessen. Så länge hotet om att skickas tillbaka platser som förknippades med trauman och förfärliga upplevelser låg kvar så var det väldigt svårt att kunna förhålla sig både till här och då och nu och ännu mer till framtiden. Om vi går till nästa tema så handlade det mycket om vardagen här och nu då och där det fanns både svårigheter och möjligheter med att komma till det nya landet – många unga har väldigt stark drivkraft att försöka anpassa sig till det nya landet, komma in i landet, lära sig språket och så vidare. Men det fanns också svårigheter i vardagen att hantera och det handlade ofta då om en balans mellan olika strategier att försöka tränga bort minnena men ändå inte på ett sätt som att de överrumplade en tillbaka så att säga då. Vi trodde att vi kanske skulle hitta underlag för att se att olika typer av boendeformer var bättre än andra till exempel, men det vi såg var att det handlade väldigt mycket om relationer, och om relationer till vuxna mer än om strukturella former. Alltså, i alla boendeformer så fanns det både bra och dåliga erfarenheter och det handlade egentligen om relationen till de vuxna. Även jämnåriga var viktig och kontakten med dem men det var inte alltid enkelt i studierna för att få kontakt och en bra relation till jämnåriga i majoritetsbefolkningen. Det var en brist på mötesplatser, ibland möttes man av främlingsfientlighet och rasism och så vidare.

Det tredje övergripande temat det handlade om vikten av att få ihop tillvaron på ett mer övergripande plan och det handlade om identitet och tillhörighet och att få ihop det förflutna med nuet och framtiden. Där så vi till exempel att för många unga var det viktigt att både lära sig det nya språket och att lära sig nya vanor som hör till det nya landet – men också att kunna behålla språk och en koppling tillbaka till det gamla. Och man såg ingen motsättning i detta, utan att det ena förstärkte det andra.

Ola:

- Johan Andersson, du har tillsammans med två av dina kollegor skrivit en bok som kan användas som en hjälp även utanför den kliniska professionen för att kunna jobba med barn och ungdomar för att kunna få ett bättre bemötande. Berätta om den här boken?

Hade det här varit en videosändning, hade det här varit en tv-sändning, hade jag suttit och viftat med den just nu, den heter ”En viktig bok om omsorg”, den är skriven av dig, av Ida Gunge, av Sabina Gusic.

Johan:

- Ja, det stämmer. Vår tanke är att den ska användas som en erfaren arbetskollega kan man säga. Så vår förhoppning och vårt mål har varit att

den ska vara väldigt lättillgänglig och man ska lätt kunna slå i den. Och man ska kunna titta i den när man har specifika frågor, när man står inför en situation som man upplever som svår eller krånglig. Och sen samtidigt så ska den också ge en överblick över en del av de saker som vi pratar om här alltså vilka livsvillkor och vilka livssituationer som ensamkommande unga står inför här och hur det kan påverka dels utveckling och hur man mår och hur man har det.

Och sen så skulle jag vilja tro att det också att det nästan som ett, att det blir som ett tidsdokument också, över den här tiden när många ensamkommande kom till Sverige. Och hur det var både för de ensamkommande själva men också alla de som arbetade och som fortfarande arbetar med den här gruppen – för vi har verkligen försökt egentligen både utgå från och fånga in både ensamkommande ungas egna upplevelser, men också personals upplevelser av hur det har varit och hur det är att jobba med den här gruppen.

Ola:

- Hur kom det sig att ni skrev boken då?

Johan:

- Både jag och mina kollegor har föreläst ganska mycket för personal som möter ensamkommande i olika situationer. Dels för personal som jobbar inom barn- och ungdomspsykiatri men också personal inom socialtjänsten och personer som jobbar på HVB-hem alltså boenden för ensamkommande. Och det som blev väldigt tydligt i de mötena var att det fanns ett stort, stort behov av att få mer konkret och tydlig hjälp kring olika svåra situationer som man står inför.

Ola:

- Vad kan vara exempel på en sådan svår situation som man står inför som jag får hjälp av i er bok?

Johan:

- Säg att man är en personal, en behandlingsassistent som jobbar på ett HVB-hem, och en ungdom som har bott hos dig i två, tre år, kanske. Får ett avslag på sin asylansökan efter väldigt, väldigt lång väntan. Och det som många beskriver i den situationen är en känsla av hopplöshet och maktlöshet. Och en förhoppning när vi skrev den här boken var att – om man står inför den situationen – man faktiskt ska kunna kolla i den boken och se hur andra hanterat den situationen? Vad säger den forskning man kan hitta, vad säger den om hur man ska hantera det och vad säger ensamkommande unga själva om vad som har varit till hjälp? Så det har varit målet, kan man säga.

Ola:

- Så att det att ha en erfaren kollega med sig på vägen kan man säga...?

Johan:

- Ja, det är det vi hoppats

Ola:

- Johan Andersson, nu har vi pratat mycket om det kliniska mötet både du och Henry, vad är dina bästa tips till de som inte jobbat kliniskt men som ändå möter de här barnen och ensamkommande ungdomarna?

Johan:

- Ja, dels tror jag att jag vill börja med att säga att det vi fann när vi intervjuade unga, som har mött vuxna människor inom andra verksamheter eller kanske någon som inte jobbar med dem. De här mötena med människor som verkligen bryr sig, och som vill väl och som försöker göra bra saker, har haft otroligt stor betydelse för de här ungdomarna vi har träffat och intervjuat för boken – så dels det, man kan göra jättestor skillnad även om man kan känna sig ganska maktlös inför maktlös inför en svår situation till exempel.

Det jag tänker man ska ha med sig då också är att jag tänker vi pratade lite om hopp tidigare. Och vi brukar ibland prata om att det finns inget falskt hopp bara falska löften – för ibland stöter vi på den här att ”vi inte ska ge falskt hopp”. Men hopp är ju per definition att man inte vet vad som kommer hända men man hoppas att i de här svåra situationerna man står inför – dels inte tänka; jag ska inte ge falskt hopp utan hopp är det vi ska ge. Däremot så ska jag inte lova saker som jag inte kan lova. Men att våga stå kvar då, att våga vara där när det är väldigt svårt, trots att det kanske är väldigt smärtsamt för en själv som personal eller som eller som socialsekreterare eller var man än befinner sig där man möter ungdomar i en svår situation, så våga stå kvar och kanske också våga använda sina känslor. Alltså något som vi fann är att det som kanske har de allra största positiva på ensamkommande unga är när de blir bemötta med empati. Och empati är då att man, i det här svåra mötet i sig själv kommer i kontakt med en känsla som man kan känna igen i den andra personen utan att ens egna känslor tar över i den situationen. Så att faktiskt känna med den andra personen är otroligt viktigt och verkligen visar på en känsla av omsorg. Och då är det inte alltid så viktigt exakt vad man säger faktiskt – utan att man vågar var där.

Ola:

- Kloka ord, Johan Andersson. Petra Rinman?

Petra:

- Jag tror att det som Johan säger nu är otroligt betydelsefullt. Vi har träffat väldigt många på Centrum för ensamkommande barn – organisationer, civilsamhället som har ställt upp väldigt mycket för ensamkommande unga, framför allt och burit ganska smärtsamma berättelser, så att jag tror att det är otroligt viktigt att få det här stödet, som man får både nu i den här podden men även er handbok.

Ola:

- Henry, vill du komplettera med någonting där?

Henry:

- Alltså, jag instämmer helt och hållet, många har ju varit med om att andra människor har gjort förfärliga saker emot dem och så att bara detta att möta medmänniskor som går att lita på är viktigt och hälsofrämjande och det kan varje människa göra.

SBU-studien visar också att ungdomar som upplever att de har mött professionella som har gjort lite mer än bara sitt jobb och som har sett mig – de har gjort lite utöver de som de måste göra bara för att de arbetar som socialsekreterare eller läkare – DET har varit väldigt betydelsefullt därför att man känner sig sedd.

Ola:

- Petra Rinman, vad skulle du säga att vi har lärt oss de här senaste fyra åren kring ensamkommande och hur gruppen ska och kan och bör hanteras?

Petra:

- Vi har lärt oss mycket. När ensamkommande barn sökte asyl 2015 så var det ett stort antal personer som gjorde det. Och det var en stor utmaning för kommunernas socialtjänst. Man gjorde om organisationen, man startade nya verksamheter där man jobbade enbart med att ta emot ensamkommande barn. Och det har dragit stora lärdomar och kommunerna har lärt sig mycket på vägen. Men det var så pass många som kom och det var flera av personerna som placerades i boenden som man inte hann utreda och det var ganska snabba placeringar inledningsvis. Och det gjorde att flera av de här personerna fick placeras om och komma till

nya familjer eller nya boenden, vilket var en väldigt stor prövning för de här individerna. Många har också varit med om flyttar men också att man har sett lagförändringar under vägen, och det här påverkar ju den här gruppen – även om det är enskilda individer så har det påverkat gruppen väldigt mycket – så en stor lärdom är just det att man behöver veta om, man behöver ha förutsägbarhet i sitt liv och det har ju både Johan och Henry pratat om här idag att det är en väldigt stor påfrestning för barn när de kommer till Sverige och för att få kunna ge de ett så bra stöd som möjligt.

Ola:

- Johan, hur tänker du där, vad är det vi borde ha vetat då för några år sedan när den stora gruppen kom, som vi vet idag?

Johan:

- Jag tror att omhändertagandet på individnivå där tror jag att vi har tagit med oss väldigt mycket och att många personer gör det väldigt bra – men att det är på den övergripande stuktornivån där vi fortfarande kanske inte är så bra.

Ola:

- Henry Ascher vad skulle du vilja tillägga där? Vad har vi lärt oss, vad borde vi vetat då som vi vet idag?

Henry:

- Många av de som kom 2015/2016 de fick först uppleva en hög grad av säkerhet och kontroll. De hamnade, de välkomnades, de blev placerade i miljöer där de kunde bygga upp sociala nätverk, hamnade i tydliga skolmiljöer och många lyckades också lägga sina erfarenheter bakom sig och kunna blicka framåt. Och sen har fortsättningen av detta varit allting rycks upp och förändras hela tiden för dem. Många är idag, av de patienter som jag möter, på flyktingbarnmottagningen är väldigt är väldigt påverkade och mår väldigt dåligt av just den här handläggningen. En annan sak kan man säga som vi hittade i SBU-rapporten och som jag var inne på när det gäller det här med relationer, det är ett väldigt stort behov av stöd. Mycket större än jag tror att vi riktigt har tänkt oss. Vi tänker oss ofta att det här är unga, de flesta av de ensamkommande är snart 18 år och då är de vuxna och ska klara sig själva. De här ungarna befinner sig i två olika samtidiga övergångsfaser- dels mellan två olika länder och mellan två olika sammanhang men också precis som alla andra mellan barndom och vuxenhet. Och vi vet att i båda de här faserna så behövs det mycket vuxenstöd. Så man behöver varma vuxenrelationer, det visar sig att personer som tror på en, var viktigt till exempel för att man ska

våga satsa i skolan eller det fanns några studier där att de möter förväntningar av att de inte kan någonting bara för att man är nya i landet och inte riktigt behärskar språket. Och då vågar man heller inte satsa. Medan det fanns några studier där unga beskriver det fanns någon som såg dem och att det är klart att du ska satsa på den utbildningen du drömmer om och så hade man lyckats göra det. Bara för att det fanns någon som trodde på mig. Så att vuxenstöd är viktigt och behövs i mycket större utsträckning än vad vi har trott kanske.

Ola:

- Petra Rinman?

Petra:

- Lärdomen är ju att vi behöver gå tillbaka till mycket av det som vi kunde innan den här stora flyktingströmmen där vi hade kortare handläggningstider, där socialtjänsten tog emot den unge, placerade barnet i ett boende och följde upp och såg till att hon eller han fick det som de behövde och ge stöd naturligtvis med hälso- och sjukvården och skolan som är helt avgörande, och att vi kan förbättra vårt mottagande och att vi kan göra det bra för de som kommer hit.

Ola:

- Det får bli kloka slutord i den här diskussionen kring hur vi möter och stödjer unga ensamkommande. Hjärtligt tack till dig Petra Rinman, enhetschef för ensamkommande barn här på Socialstyrelsen. Tack för att du ville vara med!

Petra:

- Tack så mycket!

Ola:

- Hjärtligt tack till dig Henry Asher, barnläkare och professor i Göteborg för att du ville vara med i det här samtalet!

Henry:

- Stort tack för att jag fick vara med!

Ola:

- Tack även till Johan Andersson, psykolog i Region Skåne för att du ville vara med och prata om det här idag i På djupet!

Johan:

- Tack så mycket själva!

Ola:

- Tack också till alla er som lyssnade och jag som har lett det här samtalet heter Ola Billger och är kommunikationschef på Socialstyrelsen.

Slut på textning av avsnitt 78 av Socialstyrelsens podd På djupet